Programm „Kogukondlik Eesti 2022–2025“

Eestis on aktiivsed, avatud, haritud ja ettevõtlikud inimesed, kes kogukondade ja vabaühenduste kaudu seisavad demokraatlike väärtuste, sidusa ning vaba ja turvalise ühiskonna eest ning võtavad vastutust ja panustavad riigi kestlikusse. Riigis on mitmekesised läbipaistvad kodanikualgatuse toetamise võimalused ja toetatakse uusi lähenemisi ja lahendusi ning võimaldatakse kogukondadel otsuste tegemisel kaasa rääkida.

PROGRAMMI „KOGUKONDLIK EESTI 2022–2025“ SISU LÜHIKOKKUVÕTE

Programmi nimetus	Kogukondlik Eesti
Tulemusvaldkond	Sidus ühiskond
Valdkonna arengukava	Sidusa Eesti arengukava 2021–2030
Programmi periood	2022–2025
Programmi eesmärk	Tugev kodanikuühiskond
Peavastutaja	Siseministeerium
Kaasvastutajad või teised partnerid, kes aitavad programmi eesmärkide saavutamisele kaasa, kuid ei planeeri oma teenuste raha selles programmis	Haridus- ja Teadusministeerium, Kultuuriministeerium, Sotsiaalministeerium, Rahandusministeerium, Kaitseministeerium, Maaeluministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Justiitsministeerium Nimetatud pooltega seonduv on lisatud dokumenti informatiivselt, et anda valdkonnast terviklikum ülevaade, kuid nende täpsemad tegevused, teenused ja raha on kavandatud mujal.

Siseministeerium jätkab 2002. aastal Riigikogus heaks kiidetud Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni (EKAK) eesmärkide ja põhimõtete elluviimist. Selleks koostati kodanikuühiskonna programm aastateks 2022–2025, mida uuendatakse igal aastal ja mis on jätkuks[1] varem kehtinud „Kodanikuühiskonna arengukavale 2015–2020“ ja varasematele arengukavadele. Sidusa ühiskonna tulemusvaldkonda panustavas programmis täpsustatakse nelja-aastast eelarvevaadet, mis vastab tegevuspõhise riigieelarve põhimõtetele ja mis seotakse pakutavate teenustega. Programmi, meetmete ja programmi tegevuste üldosa on koostatud 2030. aastani ning saab koostatava „Sidusa Eesti arengukava“[2] osaks. **Programmi üldeesmärk on tugev kodanikuühiskond** ning see lähtub riigi pikaajalise arengustrateegia „Eesti 2035“ sihtidest „Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed“, „Eesti ühiskond on hooliv, koostöömeelne ja avatud“ ja „Eesti on uuendusmeelne, usaldusväärne ja inimesekeskne riik“.

Programmi peamine erinevus valdkonna eelmiste arengudokumentidega on poliitika kujundamises osalemise asemel keskendumine **inimeste ja kogukondade aktiivsusele. Programmis keskendutakse kodanikuühiskonna mõju suurendamisele ja arengu toetamisele, et aastaks 2030:**

- osalevad eri vanuses Eesti elanikud ühiskondlikus elus ja kodanikuhariduses,
- on kogukonnad võimekad ja hoolivad,
- on vabaühendused ja sotsiaalsed ettevõtted oma eesmärkide saavutamisel võimekad ja jätkusuutlikud,
- on poliitika kujundamine läbipaistev ja kaasav,
- on usuvabadus kehtiva õiguskorra raames tagatud.

Programmil on üks meede „Kodanikuühiskonna mõju suurendamine ja arengu toetamine“ ja kaks programmi tegevust (programmi tegevuste eesmärgid on arusaadavuse huvides liigendatud oodatavateks tulemusteks):

PROGRAMMI TEGEVUS 1: Kodanikuühiskonna arengu toetamine				PROGRAMMI TEGEVUS 2: Usuvabaduse tagamine
Oodatav tulemus 1.1 Teadlikud ja aktiivsed elanikud	Oodatav tulemus 1.2 Võimekad ja hoolivad kogukonnad	Oodatav tulemus 1.3 Võimekad vabaühendused ja sotsiaalsed ettevõtted	Oodatav tulemus 1.4 Läbipaistev ja kaasav poliitika kujundamine	Oodatav tulemus 2.1 Usuvabadus on kehtiva õiguskorra raames tagatud

[1] *Programmi koostamisel on lähtutud EKAKist ning „Sidusa Eesti arengukava 2021–2030“ koostamisprotsessist. Lisainfo programmist ja selle koostamisest leiab aadressilt https://www.siseministeerium.ee/kodanikuuhiskonna-programm-2021-2024.*
[2] *Lisainfot leiab aadressilt https://www.siseministeerium.ee/et/rahvastiku-ja-sidusa-uhiskonna-arengukava-2021-2030.*

SISUKORD

1 PROGRAMMI EESMÄRK, MÕÕDIKUD JA EELARVE 4

Programmi visioon aastaks 2030 4
Programmi eesmärk 4
Programmi mõõdikud 4
Programmi eelarve 5

2 OLUKORRA ANALÜÜS 6

Teadlikud ja aktiivsed elanikud 6
Võimekad ja hoolivad kogukonnad 8
Võimekad vabaühendused ja sotsiaalsed ettevõtted 9
Läbipaistev ja kaasav poliitika kujundamine 11
Võimekad usulised ühendused 12
OLUKORRA ANALÜÜSI KOKKUVÕTE 13
Keskne probleem
Programmiga keskendutakse järgmiste küsimuste lahendamisele
Nimekiri programmi olulisema mõjuga tegevustest aastatel 2022–2025

3 MEETMED JA PROGRAMMI TEGEVUSED 14

MEEDE: Kodanikuühiskonna mõju suurendamine ja arengu toetamine 14
Programmi tegevus 1: Kodanikuühiskonna arengu toetamine 15
Oodatav tulemus 1.1: *Teadlikud ja aktiivsed elanikud* *15*
Oodatav tulemus 1.2: *Võimekad ja hoolivad kogukonnad* *18*
Oodatav tulemus 1.3: *Võimekad vabaühendused ja sotsiaalsed ettevõtted* *20*
Oodatav tulemus 1.4: *Läbipaistev ja kaasav poliitika kujundamine* *22*
Programmi tegevus 2: Usuvabaduse tagamine 24
Oodatav tulemus 2.1: *Võimekad usulised ühendused* *24*

4 PROGRAMMI JUHTIMISKORRALDUS JA PROGRAMMI KOOSTAMISEST 25

Programmi juhtimiskorraldus ja seosed teiste arengudokumentidega 25
Programmi seosed teiste arengudokumentidega 25
Programmi koostamine 25

1 Programmi eesmärk, mõõdikud ja eelarve

Programmi visioon aastaks 2030

Eesti on inimesekeskne ning kogukondade ja kodanikuühiskonna arengut soosiv riik, kus inimesed on väärtustatud ja kaasatud, jagavad demokraatlikke väärtusi ning aktiivse osalusega kogukondlikus ja ühiskondlikus tegevuses parandavad elukeskkonda.

Programmi eesmärk

Tugev kodanikuühiskond

Programmi mõõdikud

Mõõdiku nimi	Algtase (2019/2020)	Sihttase 2025	Sihttase 2030	Allikas
Vabatahtlikus tegevuses osalemise määr	49%	50%	50%	Vabatahtlikus tegevuses osalemise uuring
Osakaal elanikest, kes tunnevad, et neil ei ole võimalust mõjutada ühiskonda *(täiesti nõus ja pigem nõus)*	48%	< 48%	< 48%	Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring
Eesti vabaühenduste elujõulisuse indeks	2.1	2.0	1.9	Ameerika Ühendriikide arengukoostöö agentuur (USAID)

Seda, kui palju elanikke osales viimase 12 kuu jooksul vabatahtlikus tegevuses uuriti viimati 2019. aastal. Uuringust selgus, et kuue aastaga on vabatahtlikus tegevuses osalenud inimeste osakaal suurenenud ligi viiendiku võrra (18%) ja praegune tase on Eesti puhul väga hea. Arvestades, et tulemusi mõjutasid nii Eesti Vabariigi 100. aastapäeva sündmused kui ka haldusreform, kuna need aktiveerisid elanikke, on programmis sihiks seatud seda taset hoida.

Osakaal elanikest, kes tunnevad, et neil ei ole võimalust mõjutada ühiskonda – uuringus paluti väitele „Teil ei ole võimalust mõjutada ühiskonda“ valida sobivaim vastus. Variandid olid: „täiesti nõus“, „pigem nõus“, „pigem ei ole nõus“, „ei ole üldse nõus“ ja „ei oska öelda / soovi vastata“. Arengukava elluviimisel on sihiks, et väheneks nende inimeste osakaal, kes tunnevad, et neil ei ole võimalust ühiskonda mõjutada. See mõõdik aitab seega kaudsemalt hinnata nii riigi inimesekesksust, inimeste väärtustatust ja ka nende kaasatust ühiskondlikku tegevusse.

Eesti vabaühenduste üldist elujõulisust mõõdetakse Ameerika Ühendriikide arengukoostöö agentuuri (USAID) indeksiga järgmise seitsme mõõtme alusel: seadusandlik keskkond, organisatsioonide tegutsemisvõime, majanduslik elujõulisus, huvikaitse ja poliitikate mõjutamine, teenuste osutamine, taristu ja avalik maine. Eesti tase on püsinud aastaid sama ja seetõttu on programmi siht kodanikuühenduste elujõulisust aastaks 2030 märkimisväärselt parandada. *(Kodanikuühendust on programmis käsitletud vabaühendusele sünonüümina. Kodanikuühendused on kodanikualgatuslikud mittetulundusühingud.)*

Kodanikuühiskonnana mõistetakse inimeste omaalgatuslikku koostööd, et ellu viia oma huve ning osaleda avalike asjade arutamises ja nende üle otsustamises, ent ka sellist koostööd võimaldavaid ühendusi, võrgustikke ja institutsioone. Kodanikuühiskonna tähtis osa on mittetulundussektor, aga vahel loetakse selle osaks ka ajakirjandust, erakondi, kohalikke omavalitsusi, usulisi ühendusi, ametiühinguid jne.

Programmi eelarve

Eelarve jaotus	2021 eelarve	2022 eelarve	Muutus (eur)	Muutus (%)	eelarve		
					2023	2024	2025
Kulud	6 271 257	3 813 998	-2 457 260	-39%	2 880 327	2 808 683	2 852 128
sh välistoetused ja kaasrahastus	25 046	25 127	81	0%	25 000	0	0
sh amortisatsioon	3 942	4 672	730	19%	4 160	4 668	4 668
Investeeringud	2 817	177 639	174 822	6206%	3 345	2 858	2 889
sh välistoetused ja kaasrahastus	116	263	147	126%	0	0	0

2 Olukorra analüüs

Teadlikud ja aktiivsed elanikud

Demokraatliku riigina on Eestis oluline **anda inimestele teadmisi ja oskused, et mõjutada neid tegutsema kodanikuna.** Inimeste võimestamine kodanikena algab sellest, kuidas on inimestel võimalik oma elu kujundada, poliitikat mõjutada ning kuidas on täidetud selle eeldused ja praktikas kasutamise võimalused.[3] Mida rohkem inimesi oma kodanikurolli asjatundlikult täidab, seda tugevam on demokraatia rohujuuretasandil. Kodanikualgatus võib olla ka ühekordne individuaalne algatus. Hea kodanik on ka patrioot, kes on valmis oma riigi ja kaaskodanike heaks oma osa andma. Piisav teadmistepagas ja silmaring aitavad seda teha mõjusalt, osates sealjuures arvestada rahvusvahelist konteksti ja huvide mitmekesisust.

Oluline teema on **Eesti inimeste riigiidentiteet ja kodanikuteadmised ning neid edendav kodanikuharidus**[4], mis aitavad kaasa kodanike paremale osalemisele poliitikas ja neil kaasa rääkida oluliste otsuste langetamisel. Väljaspool kooli ja koolidega koostöös pakutakse teatud võimalusi kodanikuhariduse omandamiseks – nii toimib näiteks Kogukonnapraktika programm, Ettevõtlik kool, Changemakers Academy programm, Kaubandus-Tööstuskoja programm „Tööle kaasa", Junior Achievementi ettevõtlusõpe jpt. Peale nende tegeleb kodanikuharidusega oma valdkonnas Kaitseministeerium koos Kaitseliiduga „Isamaalise hariduse programmis" ning Kultuuriministeerium muuseumite kaudu. Väljaspool kooli on võimalik kodanikuharidust omandada osaledes noorteorganisatsioonide, -ühingute ja -volikogude töös. Samal ajal on paljud koolivälised programmid killustunud, poliitilise kodanikuosaluse teemasid vähe kaetud ja kodanikuhariduse pakkumine pole seotud kooli igapäevaeluga. Oma roll kodanikuhariduse pakkumisel on kauni kodu, aasta küla, aasta teo valimine ning sädeinimeste, kogukondade jt tunnustamistel. Need toovad esile kogukondade rolli väärtuskasvatuses ja hoiakute kujundamisel.

Eesti elanike kodanikuaktiivsuse peamine probleem on see, et **vanemaealiste ja noorte potentsiaali ühiskondlikus elus osaleda kasutatakse vähe**. Nii on Eesti noored vabatahtlikus tegevuses osalemisel teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega keskmisest pisut passiivsemad (27%, Euroopa Liidu keskmine on 31%).[5] Ning kuigi Eesti elanikest moodustavad suurima vanuserühma 50-aastased ja vanemad, on 55-aastaste ja vanemate kaasatus vabatahtlikku tegevusse Eestis üks väiksemaid. Viimase 12 kuu jooksul oli vabatahtliku tegevusega seotud 4% sellest vanuserühmast.[6] Just ühiskondlikus elus osalemisel on Eesti vanemaealised võrreldes teiste Euroopa Liidu liikmesriikide vanemaealistega väheaktiivsed. Eestist väiksem on see näitaja Poolas ja Bulgaarias.[7]

Positiivse algatusena viib MTÜ Eesti Külaliikumine Kodukant aastatel 2018–2020 Sotsiaalministeeriumi tellimusel ellu projekti „Vabatahtlike rakendamise koostöömudeli testimine hoolekandesüsteemis ja üle-eestiliselt rakendatava koostöömudeli väljatöötamine", mille raames koolitatakse vabatahtlikke, jagatakse häid kogemusi ning pakutakse abivajajatele tuge. Projekti tulemusena valmivad ettepanekud vabatahtlike töö korraldamiseks hoolekandes[8].

---

[3] *„Kodanikusubjektsus inimeste võimestamisel", Leif Kalev 2018;. „Education for Democratic Citizenship: Development of the Theoretical Framework for Estonia and European Union, Kaarel Haav, 2010.*

[4] *Kodanikuharidus on oskuste, teadmiste ja väärtushinnangute kujunemise protsess, mis toetab aktiivset ja vastutustundlikku ühiskonnaelus osalemist. Kodanikuks haritud inimene soovib, saab ja oskab oma elu juhtida, ühiskonnaelu mõjutada ja otsustes kaasa rääkida ning on seeläbi otseselt seotud vabatahtliku tegevusega. Teisisõnu on tal nii tahe, võimalused kui ka pädevus teostada end täieõigusliku kogukonnaliikmena. Kodanikuharidus ei võrdu kodakondsusharidusega, vaid selle eesmärk on toetada kogu riigi elanikkonna valmisolekut õppimiseks, elamiseks ja töötamiseks demokraatliku ühiskonna liikmena. Kodanikuhariduse kaudu taastoodetakse kodanikuühiskonda, tagades keskkonna, kus aktiivseks kodanikuks olemist väärtustatakse. Avatud Eesti Fond, 2008. Ülevaade kodanikuhariduse hetkeseisust ja arengusuundadest.*

[5] *Flash Eurobarometer 455. European Youth. September 2017.*

[6] *Tambaum, T. (2016). 55+ rahvastiku internetikasutus ja sotsiaalne aktiivsus. SHARE Eesti uuringu esimene ülevaade ja soovitused eakate poliitika kujundamiseks, Tallinna Ülikool.*

[7] *Active Ageing Index 2018.*

[8] *Lisainfo https://vabatahtlikud.ee/sotsiaal/*

Kaitseliit, sealhulgas Naiskodukaitse, Kodutütred ja Noored Kotkad, pakub pikaajalise kaasumise võimalusi riigikaitsesse kõigile vanuserühmadele. Kaitseliidu tegevus on suunatud laiale spektrile tegevustele – Kaitseliidu vabatahtlikud on ühiskonna tegusad liikmed, kelle kompetentside kaasamisel on võimalik tagada ühiskonna stabiilsust ja suurendada turvalisust ning heaolu.

Ka edaspidi on oluline tegeleda **eesti keelt mittekõnelevate elanike ühiskondliku aktiivsusega**. Eesti suhtluskeelega inimeste hulgas on vabatahtlikus tegevuses osalemise määr endiselt suurem kui venekeelsetel (52% *vs.* 44%)[9] ning vene õppekeelega koolide õpilaste ühiskonna-alaste teadmiste tase jääb alla eesti õppekeelega koolide omale[10]. Samuti on leitud, et kuigi suhteliselt suur hulk uussisserändajaid juba osaleb vabatahtlikuna mitmesugustes tegevustes, pole 45% neist seda teinud, kuid sooviksid.[11] Kaudselt on probleemiga seotud ka see, et võrreldes eestikeelsete ühingutega on venekeelsed passiivsemad – neil on vähem koostöösuhteid, vähem kogemusi viia ellu ühiskonnale mõeldud tegevusi, nad on passiivsemad toetuste taotlemisel ja nende seas on vähem omatulu teenijaid. Kümnendik ühinguid kasutab igapäevase töökeelena inglise keelt, kuid nende tegevuse võimekust ei ole seni uuritud.

Vabaühendustes tegutsevad eestvedajad väsivad ja uute järelkasv ei ole piisav. Piirkondlikelt mõttetalgutelt kerkis esile vajadus pöörata tähelepanu kahele teemale: kodanikuühiskonna liidrite väsimine ja vajadus tegeleda järelkasvuga. Seda kinnitab ka vabatahtlikus tegevuses osalemise uuring[12], kust selgus, et need, kes juba osalevad, teevad seda paljudes tegevustes, kuid teised mitte kusagil. Kuigi nii eestvedajate väsimine kui hoiakute ja käitumise erinevus on paratamatu, saab programmiga võtta fookuse tagada juhtimise järjepidevus ja arendada järelkasvu. Suure panuse järelkasvu kujundamisse annab Avatud Eesti Fondi ja Vabaühenduste Liidu koordineeritav Aktiivsete Kodanike Fond (ACF).

Vajadus on tugevamalt lõimida koolivälised ja kooli tegevused ning tähelepanu tuleb pöörata demokraatlike ja teiste kodanikupädevuste terviklikule arendamisele ühiskonnaõpetuse, õppekava üldpädevuste, läbivate teemade ning praktikavõimaluste koostoimes. Teisisõnu, koolid peaksid aine- ja õppekavade kaudu praktiseerima kodanikuharidust ja osalemist ühiskonnas teadliku ja aktiivse kodanikuna. Poliitilist osalust toetava kodanikuhariduse võimalused peaksid ulatuma ka praeguse keskealise ja vanema põlvkonnani. Kodanikuhariduse teadmiste levitamisse ja õppematerjalide arendamisse kaasatakse ülikoolid ja raamatukogud.

Aktiivne osalemine ühiskonnas puudutab ka **annetamist**. Püsiannetajate osakaal elanikkonnast on vaid 12%[13], samas on 18–60aastastest on valmis raha annetama üheksa inimest kümnest[14]. Iga teine Eesti elanik on teinud kampaaniate käigus ühekordseid annetusi ja 40% on teinud viimase aasta jooksul mõne heategevusliku annetuse[15]. Viimase kuu jooksul on Eestis heategevuseks raha andnud 27% inimesi, kuid Soomest (39%) ja Rootsist (57%) jääb Eesti selle näitaja poolest siiski maha[16].

Annetamise soodustamine aitab ühelt poolt kaasa elanike osalemisele ühiskondlikus elus, teisalt pakub vabaühendustele veel üht tuluallikat. Annetamise soodustamine aitab vabaühendustel parendada huvikaitsesuutlikkust ja viia paremini ellu huvikaitsetegevusi, sest eraldi huvikaitsetegevustele on annetusi praegu pigem keeruline leida. Annetuste hulk, mis vabaühendused koguvad, kasvab pidevalt ja mitu annetusi koguvat organisatsiooni on liitunud annetuste kogumise hea tavaga[17]. Vabaühenduste Liidu juhtimisel tegutseb temaatiline võrgustik, mis toetab annetuste kogujaid heade praktikate jagamisel. Hea näitena annetuskultuuri edendamisest said 2019. aastal hoo sisse üle-eestilised annetamistalgud, kus esimesel aastal koguti ühe päevaga üle 128 000 euro ja 2020. aastal juba üle 182 000 euro. Suur roll annetamiskultuuri edendamisel on ka Tööandjate Keskliidu algatusel „Annetame aega".

---

[9] *„Vabatahtlikus tegevuses osalemise uuring 2018". Balti Uuringute Instituut 2019.*
[10] *Noorte kodanikukultuur muutuvas maailmas. Eesti tulemused IEA rahvusvahelise kodanikuhariduse uuringus ICCS 2016.*
[11] *„Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2017".*
[12] *„Vabatahtlikus tegevuses osalemise uuring 2018". Balti Uuringute Instituut 2019.*
[13] *"Eestimaalaste valmisolek heategevuseks 2017", Kantar Emor.*
[14] *"Heategevusalaste hoiakute uuring 2013", TNS Emor.*
[15] *Saar Poll, 2016.*
[16] *CAF World Giving Index 2018.*
[17] *https://heakodanik.ee/annetuste-kogumise-hea-tava/*

Annetamist aitavad lihtsustada mitu e-keskkonda, nagu armastanaidata.ee ja hooandja.ee, mille kaudu on kogutud kokku üle 5 miljoni euro. Positiivne areng on ka uute filantroopiafondide loomine – 2018. aastal pandi alus Heateo Mõjufondile, esimesele strateegilise filantroopia fondile Eestis[18], mida haldab Heateo Sihtasutus. Et annetuste kogumine oleks senisest levinum, on aga vaja enam tegeleda annetamise populariseerimisega ehk nii ühekordsete annetajate kui ka püsiannetajate arvu suurendamisega eraisikute, ettevõtjate ja ettevõtete seas.

Viie aastaga on lisandunud **vabatahtlikus tegevuses osalevaid** Eesti elanikke, kuid üha enam otsitakse nn tööampse. See eeldab Eesti vabaühendustelt ja kogukondadelt kohanemist. Vabatahtlikus tegevuses osalenud inimeste osakaal on aastatel 2013–2018 küll kasvanud 31%-lt 49%-ni, kuid regulaarsete vabatahtlike osakaal on vähenenud samal ajavahemikul 34%-lt 26%-ni[19]. Ka mujal maailmas näitavad trendid, et nõudlus lühiajaliste panustamisvõimaluste järele kasvab. Seega on vabaühendustel ja teistel vabatahtlike kaasajatel vaja kohaneda mikrovabatahtlikkusega[20]. Samas ei saa aga unustada püsivabatahtlikke, kes on organisatsioonidele ja kogukondadele väärtuslik tööjõud.

On oluline, et vabaühendused hoiaksid oma sisedemokraatia tervise ja juhtimise korras, mõtestaksid **vabatahtlike kaasamise vajaduse** ning oleksid suutelised neid mistahes hetkel kaasama. Vabaühenduste rahastamise korrastatumaks muutmine, rahastustingimuste selgus, aruannete nõuete leebus jms jätavad vabaühenduste juhtidele rohkem aega sisuliseks tegevuseks ja organisatsiooni arendustööks. Kasutamata on tööandjate potentsiaal tutvustada vabatahtlikku tegevust oma töötajatele. Senisest enam tuleks tööandjatel väärtustada töötajate osalemist erinevates kampaaniates väljaspool tööaega või luua tingimusi, et töötajad saaksid vabatahtlikus tegevuses osalemiseks annetada aega oma tööajast. Oluline on pöörata tööandjate tähelepanu töötajate kaasamisele otsustusprotsessidesse, pakkudes nii töötajatele osalusdemokraatia kogemust.

Vabatahtlike kaasamise puhul on oluline järgmisel perioodil leida lahendus vabatahtlike kindlustamisele ravi- ja õnnetusjuhtumite vastu, nagu on tehtud vabatahtlike päästjate, abipolitseinike ja vabatahtlike merepäästjatega.

Võimekad ja hoolivad kogukonnad

Kogukond on enamasti teatud piirkonnas elav kindlat tüüpi sotsiaalsete suhete võrgustikuga seotud inimeste rühm. Kogukonnad võivad olla ka valdkonna- või huvipõhised. Kogukonnakeskne lähenemine on arusaam ja tööviis, mille kohaselt selgitatakse välja probleeme ja leitakse neile lahendus koos sihtrühmadega (kogukondadega). Kesksel kohal on kogukondade tunnustamine tähtsate osalistena, nende võimestamine otsustusprotsessides aktiivselt osalema ning oma elu- ja toimekeskkonda kujundama. Suuremat tähelepanu tuleb pöörata kogukondade võrgustamisele ja eri osaliste koostööle.

Paljud kodanikualgatused sünnivad ja leiavad aset kogukondades, sõprus-, tutvus- ja naabruskondades. Kogukondadel on suur roll inimestevahelistes suhetes, arutelus ja ühistegevustes ning tervist toetava elukeskkonna kujundamisel. Selline tegutsemine tugevdab kodanikusubjektsust, elukvaliteeti, demokraatiat, sotsiaalset ja paikkondlikku sidusust, turvalisust jm. Kogukondade edendamise lisaväärtus on hea elukeskkonna kujundamine selliseks, et Eestis soovitakse elada, peret luua, lapsi kasvatada ja välismaalt kodukohta tagasi tulla. Sidusus, teineteisemõistmine, hoolivus ja toetamine aitavad kaasa, et emotsionaalne heaolu ja vabatahtlik panustamine suureneksid ning kogukonnad oleksid senisest enesesuutlikumad. Hea elukeskkond on oluline eeldus sündimuse kasvuks, laste arenguks ja väärikalt vananemiseks.

Enamikes kohalikes omavalitsustes juba toetatakse vabaühendusi ja vabatahtlike tegevust, ent **süsteemne ja võrgustikupõhine kaasamine ning (e-)kogukondade võimestamine vajab sellise tegevuse juurutamist ja arendamist ka edaspidi.** Kodanikuühiskonna võimestamiseks ja mitmekesistamiseks kohalikul tasandil on tähtis jõuda suurema hulga inimesteni**.** Eesti MTÜdel oli 2018. a lõpu seisuga kokku ligi 736 000 liiget (sisaldab korduvaid liikmeid) ning usulistel ühendustel enam kui 420 000 liiget. Usuliste ühenduste liikmetest umbes 400 000 kuuluvad Eesti Kirikute Nõukogu liikmeskirikutesse ning nende omaalgatusliku ja suures osas vabatahtliku tegevuse kaudu edendatakse kogukonna kultuuri-, haridus-, sotsiaal- ja noortetöö edendamisse.

---

[18] *Heateo Mõjufond*
[19] *„Vabatahtlikus tegevuses osalemise uuring 2018“. Balti Uuringute Instituut 2019.*
[20] *Näiteks https://vabatahtlikud.ee/muudame-maailma-kasvoi-hommikumantlis/*

Kogukonna- ja valdkonnaüleseid küsimusi arutatakse ja lahendatakse ning tehakse koostööd sõltumata liikmesusest MTÜs või usulises ühenduses.

Liikmesus pole aga ainus kogukondade aktiivsuse näitaja, sest enamasti tegutsetaksegi koosloomes ja võrgustikupõhiselt. **Kogukondliku omaalgatuse soodustamine võimaldab toetada ettevõtmisi, mille tegevuseks ei ole ilmtingimata vaja luua juriidilist ettevõtlusvormi.** Aktiivsete ja võimekate kogukondade kujundamisele aitab kaasa pere- ja lapsesõbralike eluviiside, tervete peresuhete ja põlvkondadevahelise sidususe edendamine, koostöökultuuri, tasakaaluka poliitilise ja arutelukultuuri soodustamine, samuti eestikeelse elukeskkonna püsimine ja areng, lõimumine ning sallimatuse ja tõrjutuse vähendamine.[21]

Ka arutelusarjas „#kuidasmekestame"[22] leiti, et mida tugevam on kohalik demokraatia ja võimekamad on kogukonnad, seda vähem inimesed maapiirkondadest linna või välismaale rändavad. Programmi raames on vaja muu hulgas pöörata tähelepanu, kuidas inimeste osalemine mõjutab kohaliku tasandi otsuseid, sest 2017. aastal tehtud uuring[23] toob välja trendi, kus **mõne aastaga on vähenenud noorte osakaal, kes tunnevad, et nende osalemine mõjutab elu kohalikul tasandil, ning samal ajal suurenenud nende noorte osakaal, kes näevad, et nende osalemine mõjutab riigi tasandi otsuste tegemist.**

Konkreetsemalt juhiti programmi koostamise käigus peetud piirkondlikel mõttetalgutel tähelepanu kohalikul tasandil levivale **usaldamatusele, kapseldumisele ja vastandumisele.** Rahvastiku vähenemine toob kaasa **potentsiaalsete aktiivsete elanike vähenemise.** Positiivse trendina saab välja tuua **postmaterialistlikke väärusi kandvate inimeste osakaalu suurenemise** ajavahemikul 2011–2018, s.o suurenes nende inimeste arv, kes peavad oluliseks lasta elanikel kaasa rääkida riigiasjades ja kaitsta sõnavabadust. Samas jääb Eesti oma näitajaga kuue Euroopa riigi võrdluses viimaste hulka. Näiteks, Saksamaal oli selliseid inimesi 35% ning Sloveenias, Soomes ja Rootsis 26–24%, kuid Eestis vaid 14%.[24]

Mitu selle suuna tegevust on kajastatud teistes arengukavades ja programmides. Näiteks mõjutatakse elukvaliteeti paljude heaolu arengukava[25] tegevustega ning kogukondade elu aitab hoogustada meede LEADER ja „Põllumajanduse ja kalanduse arengukava 2030" (koordineerib Maaeluministeerium), „Kohaliku omaalgatuse programm" (koordineerib Rahandusministeerium), „Rahvastiku tervise arengukava" (koordineerib Sotsiaalministeerium), kultuuri- ja spordiprogrammid (koordineerib Kultuuriministeerium) ja Siseministeeriumi koostatav „Siseturvalisuse arengukava 2020–2030", kus on olulisele kohale seatud igaühe väärtus, kaasatus ja panus kogukonna turvalisusesse.

Selleks, et kogukonnakeskset lähenemist ka kodanikuühiskonna arendamisel juurutada, on vajalik, et KOV koos kohalike elanikega koostaks ülevaate oma kogukondadest, kogukonnad valiksid oma esindajad ja KOV kaasaks neid otsustusprotsessidesse. Nii oleks loodud mitme tasandi koostööplatvorm, kus üheskoos uuritakse välja probleemid ja töötatakse välja lahendused. Peale eelmainitu on antud programmis käsitletud kogukondliku kodanikualgatuse tugevdamist ja küsimusi, mida mujal arengukavades ei ole kajastatud.

Võimekad vabaühendused ja sotsiaalsed ettevõtted

Demokraatlikus ühiskonnas on oluline roll **võimekatel vabaühendustel**. Selliseid vabaühendusi iseloomustab elujõulisus, sõltumatus, tulemuslikkus ja mõju ning rolli mängib välimine ja sisemine tegevuskeskkond.

Vabaühendused saab eesmärgi järgi liigitada järgmiselt:

1. sotsiaalset sidusust loovad ja hoidvad ühendused,
2. uudseid mõtteviise ja lahendusi rakendavad vabaühendused,
3. ennetusega tegelevad ja probleeme leevendavad ning lahendavad (sotsiaalsed ettevõtted, teenuste osutajad, riskirühmade, vanemaealiste sotsiaalne kaasamine jt) ühendused.

---

[21] *Leif Kalevi ekspertarvamus. Avaldamata.*
[22] *Kogukondlikud arutelud #kuidasmekestame*
[23] *Flash Eurobarometer 455. European Youth. September 2017.*
[24] *World Values Survey ja European Values Survey, Realo 2019.*
[25] *https://www.sm.ee/et/heaolu-arengukava-2016-2023*

Trendidest ilmneb, et tulevikus muutub vabaühendustes prioriteetsemaks **üheskoos lahenduste väljatöötamine, koostöö erinevate osapooltega, koosloome ja disainmõtlemise kasutamine.** Kasvab ka rahvusvahelise koostöö olulisus vabaühenduste töös, sest 30% vabaühendustest tegi 2018. aastal koostööd rahvusvahelises ulatuses ja üle 80% vabaühendustest tegutseb kohalikul tasandil.[26] Samas kasvab juriidilise vormita ja võrgustikupõhiselt tegutsevate kodanikualgatuste tähtsus ja roll, mida on kajastatud aktiivsete ja võimekate kogukondade teema juures.

Vabaühenduste rolli suurenemine huvikaitses, sotsiaalses ettevõtluses jm tegevustes toob kaasa **kõrgendatud nõudmised professionaalsusele, tegevusele ja teenuste kvaliteedile**. Näiteks on selgunud ministeeriumite ja vabaühenduste vahel strateegilise partnerluse edendamise programmis, et mitmel juhul takistab partnerluse teket võimeka valdkondliku vabaühenduse puudumine. Rahastajatel on suuremad ootused ka vabaühenduste aruannete korrektsusele ja sisule, läbipaistvusele ja sisemisele demokraatiale. Suurem kaasatus poliitikakujundamisse eeldab ühenduste suutlikkust näidata, et vabaühendused tegutsevad sihtrühma huvides ja neil on ühiskonnas mõju.

Trend näitab, et toetuste osakaal ühenduste rahastamisel väheneb, seetõttu on vajalik vabaühenduste **finantsmajanduslike oskuste ja teadmiste parendamine ja nende tegevuste tõhustamine**, rahastamisallikate jätkuv mitmekesistamine. Senisest rohkem tuleb vabaühendustel leida lahendusi, et rahastada tegevust eratoetustest ja -annetustest, energilisemalt pakkuda avalikke teenuseid, rohkem teenida omatulu ja koguda liikmemaksusid. Tähtis on ka edaspidi pöörata rõhku sotsiaalsele innovatsioonile, s.o vabaühenduste oskustele leida ühiskondlikele probleemidele loovaid ja uuenduslikke lahendusi. **Rahastamisvõimaluste mitmekesistamise**l võib üks lahendus olla ühiskondliku mõju osakute (ingl *social investment bonds*) kasutuselevõtt Eestis, ent olulisem on analüüsida ja leida lahendusi, kuidas senisest enam tuua vabakonda juurde eraraha.

Liikmesust ei peeta enam esmatähtsaks, et oleks võimalik organisatsiooni tegevustesse panustada. Uute liikmete otsimisega ei tegele 41% MTÜ-dest, mis on suurem näitaja kui kunagi varem.[27] Samas tuleb senisest aktiivsemalt tegeleda oma praeguse liikmeskonnaga, et ühendus suudaks ajaga kaasas käia ja usaldusväärsuse säilitada. Üha tähtsamaks muutub **vabatahtlike kaasamine vabaühenduste tegevusse** ja neile tegevusvõimaluste pakkumine ning valdkondlike võrgustike loomine.

Annetamise ja annetuste kogumise roll kasvab. Nii annetamiskultuuri edendamine kui ka vabaühenduste annetuste kogumise võimekuse (teadmised, oskused, rakendused) parendamine vajab sihipärast tööd ja tegutsemist. Hoiakute, suhtumiste ja nendest tuleneva käitumise kujunemine eeldab süsteemsust ja on aeganõudev, kuid sama probleem iseloomustab enamikke endisi Kesk- ja Ida-Euroopa riike.

Olgugi, et sotsiaalsel ettevõtlusel ega sotsiaalsetel ettevõtetel pole praegu Eestis ametlikku definitsiooni[28], on teada, et valdkonnas tegutseb suurem osa neist MTÜ-na (93%). Enamasti tegutsetakse Tallinnas ja Tartus, pakkudes valdavalt teenuseid ja vähem tooteid. Organisatsiooni suuruse poolest on need mikroorganisatsioonid, kus on kuni neli inimest. Majanduslikult edukamad sotsiaalsed ettevõtted on OÜd, mis palkavad rohkem inimesi[29]. Sotsiaalsete ettevõtete valimi kogutulu kasvas 2016. a 47% võrreldes nelja aasta taguse ajaga, ettevõtlustulu suurenes 57% ja töötajate arv 23%[30].

Peamised probleemid sotsiaalses ettevõtluses ei erine avalikes huvides tegutsevate vabaühenduste probleemidest. Esiteks ei ole vabaühendused ja sotsiaalsed ettevõtted jätkusuutlikud, sest neil **puuduvad piisavad rahastusvõimalused** ning rahaline suutlikkus palgata spetsialiste või kasutada konsultantide teenuseid. Teiseks **näevad vähesed vabaühendused organisatsioonivälise eksperdi või konsultandi kaasamisel lisaväärtust** ning vähesed neist panustavad märgataval määral professionaalsetesse koolitustesse ja paremasse varustusse,

---

[26] *„Kodanikuühiskonna arengukava mõjude vahehindamine", juuni 2019.*
[27] *„Kodanikuühiskonna arengukava mõjude vahehindamine", juuni 2019.*
[28] *Sotsiaalsed ettevõtted on ühiskondliku eesmärgiga organisatsioonid, mis kasutavad oma sihi saavutamiseks ettevõtlust. Sotsiaalsete ettevõtete ühiskondlik eesmärk tähendab nende otsest panustamist inimeste toimetulekusse ja heaolusse ning loodus- ja elukeskkonna soovitava seisundi püsimisse. Ettevõtlus tähendab tegutsemist majandusüksusena, st kaupade või teenuste pakkumist tasu eest püsiva tegevusena. Sotsiaalne ettevõte võib tegutseda nii MTÜ kui OÜ vormis.*
[29] *Lepa, Naarits (2014). Euroopa Komisjoni uuring 2019.*
[30] *Andmed põhinevad kindlal valimil. 2016. a valimisse kuulus 121 organisatsiooni.*

kuigi üha enam oodatakse vabaühendustelt professionaalset teenust.[31] Samuti ei ole vabaühenduste ega sotsiaalsete ettevõtete eesmärgid alati mõõdetavad ning organisatsioonide enda mõju hindamine pole piisav.

Sotsiaalsete ettevõtete tugisüsteemid ja tehnoloogiaga kaasaskäimine on piiratud. Nii ei pruugi igast piirkonnast saada sotsiaalse ettevõtluse teemal ühtlase tasemega nõustamist, sest ei ole asjakohaseid kogemusi. Vajadus on koondada selleteemalised toetused ja rahastusvõimalused ning abimaterjalid kesksesse portaali (näiteks vabaühenduste nõustamisportaal MAKIS)[32].

Probleeme on riigi või kohaliku omavalitsuse ja avaliku teenuse osutaja koostöös, mis ei ole sageli piisavalt paindlik, kui teenuse osutamise keskkond peaks muutuma. Ka on riigihangetel endiselt probleem hinnakriteeriumi eelistamine kvaliteedi asemel. **Puudub üleüldine statistika, mis võimaldaks ühiskondlike probleemide ulatust ja kasutatud meetmete mõju- ja tõenduspõhisust adekvaatselt hinnata** – näiteks, kui suur muutus ühe või teise meetodi kasutamisega kaasneks.

Laiemalt **ei ole sotsiaalse ettevõtluse potentsiaal ühiskonnale piisavalt tuntud**. Sotsiaalsetest ettevõtetest vaid viiendik mõistab sotsiaalset ettevõtlust kui positiivse mõjuga ettevõtlust, kuid enamasti seostatakse teemat sotsiaaltöö ja vahel ka sotsiaalmeediaga. Nii ei ole ka järelkasv teadlik vabaühendustest ja sotsiaalsest ettevõttest kui karjäärivalikust.

Oluline roll vabaühenduste ja sotsiaalsete ettevõtete võimekuse tõstmisel on Siseministeeriumi valitsemisalas tegutseval SA-l Kodanikuühiskonna Sihtkapital (KÜSK), kes pakub nii rahalist kui ka mitterahalist tuge kodanikuühendustele, et suurendada nende tegutsemisvõimet. Lisaks pakub KÜSK tuge kodanikuühiskonda ja kodanikuühendusi arendavate tugitegevuste ning kodanikuühiskonda toetavate suursündmuste korraldamiseks. Tegutsemisajal on KÜSK andnud hoogu enam kui tuhandele algatusele ja aidanud sadadel eestvedajatel luua ühiskonnas muutusi.

Läbipaistev ja kaasav poliitika kujundamine

Kaasamine on otsuste tegemine koos huvigruppidega, keda see otsus mõjutab või kes annavad oma osa kindla valdkonna arengusse. Tihti esindava huvigruppe just valdkondlikud vabaühendused ning nende võrgustikud ja liidud. Eestis on järgimiseks kaasamise hea tava[33], mis kirjeldab, milline on osaliste roll kaasamise käigus. Peale selle on välja antud kaasamise käsiraamat[34], mis annab suuniseid, kuidas tulemuslikult kaasata. Igas ministeeriumis tegutseb kaasamiskoordinaator, kes aitab kaasamisprotsesse kavandada ja ellu viia. Kaasamise edendamiseks tehakse mitmeid koolitusi riigiasutuste, kohalike omavalitsuste ja vabaühenduste töötajatele.

Peamised kitsaskohad kaasamises on formaalsus ja ajaline kiirustamine, eelnõude mõju pealiskaudne hindamine ning vabaühenduste vähene suutlikkus kiirelt reageerida ja mahukat infot töödelda[35]. Nii ongi probleemiks vabaühenduste erinev võimekus huvikaitsetegevusi ellu viia, kuigi huvikaitse valdkonnas ehk eesmärgiga mõjutada kedagi mingil viisil toimima tegutseb palju vabaühendusi. Huvikaitsevõimekus on samas oluline, sest vabaühendustesse koondub eksperditeadmisi ja -kogemust, ning mida rohkem organisatsioone, asutusi või inimesi vabaühendus oma eesmärgi nimel tööle paneb, seda mõjusam on vabaühenduste tegevus.

Eesti **vabaühenduste huvikaitsevõimekus** on võrreldes teiste organisatsioonidega piirkonnas hea ja püsinud viimased viis aastat muutusteta[36]. Selleks, et valdkonda edendada ja ühinguid oma huvikaitse tegevuste elluviimisel toetada, juhib Vabaühenduste Liit huvikaitsevõrgustikku. KOV-i tasandil teostavad huvikaitset vabaühenduste ja külade ümarlauad, kogukonna- vm komisjonid, maakonna tasandil ka maakondlikes

---

[31] *Vabaühenduste elujõulisuse indeks 2017.*

[32] *Sellega tegeleb riigi innovatsioonitiim projektis „Ettevõtja kontaktpunkt". Lisainfo: https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/riigikantselei/strateegiaburoo/ettevotja_kontaktpunkt.pdf*

[33] *https://www.riigikantselei.ee/et/kaasamise-hea-tava*

[34] *https://heakodanik.ee/sites/default/files/files/Kaasamine%20avalikus%20sektoris%20ja%20vabakonnas.pdf*

[35] *https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/riigikantselei/strateegiaburoo/kaasamise_ja_mojude_hindamise_uuringu_raport_2018.pdf. Vt ka „Kodanikuühiskonna arengukava mõjude vahehindamine", juuni 2019. ja Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika 2014-2020 fondide rakenduskava 2014-2020 vahehindamine.*

[36] *https://www.fhi360.org/sites/default/files/media/documents/resource-csosi-2018-report-europe-eurasia.pdf*

arenduskeskustes töötavad vabaühenduste konsultandid. Nii on vabaühenduste erihuvide kaitse kõrval otstarbekas tähelepanu pöörata ühenduste võimele näha ja mõista üldhuve, neid oma tegevuses arvestada ja neisse panustada. Huvikaitsesuutlikkust aitavad suurendada ka annetused. Annetamist ja annetuste kogumist on kajastatud programmi tegevuses „Aktiivsed ja hoolivad kogukonnad".

Strateegiline partnerlus on pikemaajalisem koostöövorm ministeeriumi, allasutuse või kohaliku omavalitsuse ja vabaühenduse vahel. Strateegiline partnerlus eeldab, et sellise koostöövormiga kaasneb stabiilne rahastus, kui vabaühendus panustab kindla valdkonna arengusse või pakub kokkulepitud teenust. Kuigi strateegiline partnerlus on ühenduste rahastamise järjest levinum viis – näiteks on värskelt sellist rahastusviisi hakanud kasutama Sotsiaalministeerium ning hoo on sisse saanud strateegilise partnerluse arenguprogramm – puudub praegu süsteemne analüüs strateegilise partnerluse kasutamisest ja selle kitsaskohtadest. Samuti on Sotsiaalministeerium 2019. aastal läinud üle strateegilise partnerluse mudelile. Varem on strateegilist partnerlust juurutanud Siseministeerium kodanikuühiskonna[37] ja usuasjade[38] valdkonnas. Edasipidi oleks aga vaja strateegilise partnerluse vorm lahti mõtestada, vajaduse korral seda kohandada ja jagada häid näiteid ka teistes ministeeriumides, allasutustes ja kohalikes omavalitsustes.[39]

Vabaühenduste toetamisel on oluline, et **rahastus oleks läbipaistev, mõjus, ligipääsetav ja mõistliku halduskoormusega**. Et vabaühenduste rahastamist korrastada, loodi 2013. aastal juhend, mis annab põhimõtted ja suunised, kuidas vabaühendusi mõistlikul viisil rahastada. Vabakonna rahastamisest ja selle läbipaistvamaks muutmisest saab ülevaate ka keskkonnas aadressil mtyraha.heakodanik.ee. Peamised katsumused rahastamisel on seotud rahastuse eesmärgi ebaselguse, tulemuslikkuse hindamise, läbipaistvusega taotluste hindamise ja rahastusotsuste protsessides jms[40].

Järgmisel perioodil on oluline pöörata tähelepanu ka rahastamise läbipaistvusele kohalikul tasandil ning jätkata senist tööd ministeeriumite ja riigiasutustega.

Võimekad usulised ühendused

Eesti Vabariigis on usuvabadus nii individuaalsel kui ka kollektiivsel tasandil tagatud nii seadusandlikul kui ka praktilisel tasandil ning see on leidnud kajastamist erinevates rahvusvahelistes mõõdikutes. Eestis tegutseb umbes 500 usulist ühendust. Usulistest ühendustest enamik kuulub kirikutesse või koguduste liitudesse.[41]

Käesoleva sajandi jooksul on Eestis aset leidnud mitmed religiooni puudutavad muutused. Üks selline muutus on eestlaste tagasihoidlikkus end mõne usutraditsiooniga samastada. 2000. ja 2011. aasta rahvaloenduste andmete võrdlus osutab, et enamik kindlat usku omaks pidavaid inimesi olid rahvusvähemuste esindajad. Jätkub ka trend, et nooremate eestlaste vanuserühmades ei peeta usku üldiselt omaks.[42] Usuline radikaliseerumine ei ole praeguses Eestis probleem, kuid viimaste aastate vältel on kohus tuvastanud terrorismi toetamist ja rahastamist[43].

Usuvabaduse tagamise tegevus võtab arvesse ja rakendab teadmistepõhist poliitikat ning arvestab ühiskonnas toimuvate muutustega ja kohandab seniseid positiivseid praktikaid uuenevasse olukorda. Programmi tegevus hõlmab usulisi ühendusi puudutava poliitika väljatöötamist ja elluviimist, usulistele ühendustele eraldatud toetuste kasutamise üle järelevalve tegemist, usuelu küsimuste analüüsimist ning muude usuliste ühendustega seotud tegevuste korraldamist.

---

[37] *Koostöölepped Siseministeeriumi ja Vabaühenduste Liidu, Eesti Külaliikumise Kodukant ning Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustiku vahel, 20.12.2018.*

[38] *21. jaanuari 2015. a koostöölepe Siseministeeriumi ja Eesti Kirikute Nõukogu vahel.*

[39] *Variraport vabaühenduste riigieelarvest rahastamise juhendi järgimisest 2013-2015.*

[40] Variraport vabaühenduste riigieelarvest rahastamise juhendi järgimisest 2013-2015.

[41] https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/usuasjad/eestis_registreeritud_usulised_uhendused_.pdf

[42] Statistikaamet. Rahva ja eluruumide loendus 2011. Rahvastiku demograafilised ja etno-kultuurilised näitajad.

[43] Lisainfo aadressil https://www.kohus.ee/et/ajakirjanikule/uudised/kohus-moistis-terrorismi-toetamises-suudistatavad-vangi ja https://www.kohus.ee/et/ajakirjanikule/uudised/ringkonnakohus-moistis-terrorismi-toetamises-suudistatud-mehed-osaliselt

OLUKORRA ANALÜÜSI KOKKUVÕTE

Keskne probleem

Kodanikuühiskonna tegutsemiskeskkond ei toeta piisavalt selle elujõulisust: vabaühenduste rahastamismudelid, oskused osaleda ja sihtrühma kaasata, üldine heategevuskultuur, vabatahtlikud ei toeta piisavalt jätkusuutlikkust; kohalikul tasandil pole sobivaid osalusvõimalusi ning ei kaasata ega võimestata piirkondlikke kogukondi süsteemselt ja igapäevaselt; elanikud pole kodanikuühiskonnas osalemisest teadlikud (soov osaleda on tunduvalt suurem kui tegelik osalemine).

Programmiga keskendutakse järgmiste küsimuste lahendamisele

1. Kuidas toetada vanemaealiste, noorte ja eesti keelest erineva emakeele ning määratlemata kodakondsusega inimeste ühiskondlikus elus osalemist?
2. Kuidas väärtustada kogukondi kui elu- ja toimekeskkonna kujundamise ja ühistegevuste pakkumise keskseid osalisi ning neid võimestada?
3. Kuidas suurendada vabaühenduste ja sotsiaalsete ettevõtete võimekust ning majanduslikku jätkusuutlikkust?
4. Kuidas tagada läbipaistev otsuste tegemine kodanikuühiskonna aktiivsel osavõtul ning vabaühenduste suutlikkus oma liikmete huve süsteemselt esindades kaasa rääkida?
5. Kuidas suurendada usuliste ühenduste rolli kogukondlikus tegevuses sotsiaalsete probleemide ennetamisel ja lahendamisel?

Nimekiri programmi olulisema mõjuga tegevustest aastatel 2022–2025

- Luuakse võimalusi eraraha paremaks kaasamiseks annetamisel. Ettevõtete ja investorite annetuste soodustamiseks tehakse maksupoliitika muutmise analüüs ja ettepanekud.
- Korrastatakse MAK vabaühenduste nõustamisteenust viisil, mis tagaks senisest veelgi parema teenuste kvaliteedi ning kättesaadavuse ja tagaks nõustajatele vajalikud arengukoolitused.
- Siseministeeriumi poolt sõlmitakse vabaühendustega järgmiseks neljaks aastaks strateegilise partnerluse lepingud.
- Töötatakse välja ja katsetatakse vabaühenduste ja sotsiaalsete ettevõtete jätkusuutlikkust toetavaid finantsinstrumente (näiteks eritingimustel või soodsad laenud) ning korraldatakse sotsiaalsete ettevõtete ühiskondliku mõju tuntust tõstvaid tegevusi.

3 Meetmed ja programmi tegevused

MEEDE: Kodanikuühiskonna mõju suurendamine ja arengu toetamine

Meede on suunatud sellele, et säilitada vabatahtlikus tegevuses osalevate elanike osakaalu, toetada kogukondlikke algatusi, suurendada vabaühenduste tegutsemisvõimet ja parandada Eesti kodanikuühiskonna üldist elujõulisust. Nende eesmärkide saavutamiseks pööratakse rõhku kodanikuhariduse pakkumisele ning edendatakse vabatahtlikku tegevust ja annetamist. Lisaks toetatakse osalemist kogukondade ühiskondlikus elus, et luua kodanikualgatusele lai kandepind ja panustada riigi kestlikkusse. Vabaühendustele pakutakse toetusi ja tugiteenuseid ning tegeletakse keskkonna loomisega, et võimaldada vabaühendustel ja sotsiaalsetel ettevõtetel osutada (avalikke) teenuseid. Peale selle edendatakse kaasamist, riigi ja vabaühenduste strateegilist partnerlust ning korrastatakse vabaühenduste rahastamist.

Meetmega aidatakse kaasa „Eesti 2035" reformi „Suurendame valitsemise ühtsust ja tagame sujuva riigi toimimise" elluviimisesse, võimestades Eesti inimesi ja kodanikuühendusi ning toetades neid valitsemises osalemisel.

Eestis on 23 457 mittetulundusühendust ehk mittetulundusühingut (MTÜ) ja sihtasutust (SA)[44]. Neist 813 on sihtasutused ja üle 500 usulised ühendused. Enamik usulistest ühendustest kuulub kirikutesse või koguduste liitudesse. Kõige levinumad kodanikuühenduste tegevusvaldkonnad on vaba aja sisustamine ja huvitegevus, sport ja kehakultuur ning kultuur ja kunst ning enamik MTÜ-sid tegutseb kohalikul (valla, küla, linna või linnaosa) tasandil. Võrreldes varasemate uuringutega on vabatahtlikke kaasavate MTÜ-de osakaal vähenenud, langedes viie aasta taguse ajaga 68%-lt 53%-ni. Palgatöötajaid on endiselt 36%-s MTÜ-dest. MTÜ-de arv muutus 2018. aastal, mil korteriomandi- ja korteriühistuseaduse jõustumisega sai ligikaudu 10 000 korteriühistut omaette eraõiguslikeks juriidilisteks isikuteks ning nende olemasolu ei kajastata enam MTÜ-de ja SA-de registris.

Vabatahtlikus tegevuses on viimase aasta jooksul osalenud iga teine Eesti elanik[45] ning 2020. aastal oli MTÜ-de ja SA-de deklareeritud füüsiliste ja juriidiliste isikute annetuste maht koos anonüümsete ja välismaiste annetustega 48,9 miljonit eurot[46] ning see jätkab kasvu.

Meetme mõõdikud

Mõõdiku nimi	Algtase (2020)	2022	2023	2024	Sihttase (2025)	Allikas
Osakaal MTÜ-dest, kellel on rohkem kui kolm rahastamisallikat	33% (2017)	33%	33%	33%	33%	Uuring „Kodaniku-algatuse institutsio-naliseerumine"
Tulumaksusoodustusega ühenduste nimekirja kuulujatele tehtud annetuste kogusumma	48,9 mln €	49 mln €	49 mln €	50 mln €	50 mln €	Maksu- ja Tolliamet, INF 9
Palgaliste töötajatega MTÜ-de arv ja osakaal	9625 / 24% (2019)	9625 / 24%	9800 / 25%	9800 / 25%	10 200 / 26%	Majandusaasta aru-anded, sh korteriühistud
Osakaal Eesti elanikest, kes väljendavad postmaterialistlikke väärtusi[47]	14% (2017)	täpsustub				European Values Survey

[44] *Mittetulundusühingute ja sihtasutuste register 1. veebruari 2021.a seisuga.*
[45] *„Vabatahtlikus tegevuses osalemise uuring 2018". Balti Uuringute Instituut 2019.*
[46] *Kingituste, annetuste ja muude tulude kasutamise deklaratsiooni (INF 9) märgitud kingitused ja annetused.*
[47] *Postmaterialistlik suhtumine on see, kui inimesed arvavad, et oluline on sõnavabaduse kaitsmine ja et neil lastakse rohkem kaasa rääkida tähtsates riigiasjades. Allikas: Ainsaar, M., Strenze, T. (toim) (2019) Väärtused kui inimvara ja nende seos ühiskonna arenguga. Tallinn, Tartu: Arenguseire Keskus, Tartu Ülikool.*

Programmi tegevus 1: Kodanikuühiskonna arengu toetamine

EESMÄRK: Elanike teadlikkus ja kodanikuaktiivsus on suurenenud. Kogukonnad, vabaühendused ja sotsiaalsed ettevõtted on võimekad. Poliitikat kujundatakse läbipaistvalt ja kaasavalt.

Programmi tegevuse eesmärgi ja täpsemate alategevuste seadmiseks on see arusaadavuse huvides järgnevalt liigendatud neljaks oodatavaks tulemuseks, mis kattuvad sisult programmi eesmärgiga. Täpsemad mõõdikud on esitatud iga oodatava tulemuse juures. Programmi tegevuse üldise edukuse seiramiseks kasutatakse ka meetme mõõdikuid.

2022. aastal keskendutakse võimaluste loomisele eraraha paremaks kaasamiseks annetamisel. Ettevõtete ja investorite annetuste soodustamiseks teostatakse maksupoliitika muutmise analüüs ja tehakse ettepanekud. Korrastatakse maakondlike arenduskeskuste vabaühenduste nõustamisteenust viisil, mis tagaks senisest veelgi parema teenuste kvaliteedi ja kättesaadavuse ning tagaks nõustajatele vajalikud arengukoolitused. Siseministeerium sõlmib vabaühendustega järgmiseks neljaks aastaks strateegilise partnerluse lepingud. Töötatakse välja ja katsetatakse vabaühenduste ja sotsiaalsete ettevõtete jätkusuutlikkust toetavaid finantsinstrumente (nt eritingimustel või soodsad laenud) ning korraldatakse sotsiaalsete ettevõtete ühiskondliku mõju tuntust tõstvaid tegevusi.

Oodatav tulemus 1.1: Teadlikud ja aktiivsed elanikud

Probleemide ja olukorra kirjelduse kokkuvõte

Vanemaealiste, noorte ja teiskeelsete soov osaleda vabatahtlikus tegevuses on suurem kui nende tegelik osalus

Kõigile pole sobivaid osalusvõimalusi

Teiskeelsetel pole piisavalt infot

Eraisikud ja ettevõtted annetavad kodaniku-ühiskonnale vähe

45% uussisserändajaid pole vabatahtlikus tegevuses osalenud, kuid sooviks seda teha

55-aastaste ja vanemate elanike kaasatus vabatahtlikku tegevusse on Eestis üks väiksemaid

Püsiannetajate osakaal elanikkonnast on 12%, kuid 18–60 aastastest on valmis raha annetama üheksa inimest kümnest

Eesti noored on vabatahtlikus tegevuses osalemisel passiivsemad võrreldes teiste Euroopa Liidu liikmesriikide noortega (Eestis 27%, EL-i keskmine 31%)

Programmi tegevuse oodatav tulemus ehk eesmärk 1.1	
Teadlikud ja aktiivsed elanikud	Oodatavat tulemust aitavad oma teenuste kaudu saavutada järgmised asutused *(ei planeeri teenuste raha selles alaprogrammis):* Siseministeerium, *Haridus- ja Teadusministeerium, Kultuuriministeerium, Sotsiaalministeerium, Rahandusministeerium, Kaitseministeerium*
	Võimekuse oodatava tulemuse saavutamise vahendid: RE

Mõõdikud programmi tegevuse oodatava tulemuse täitmise hindamiseks							
Mõõdiku nimi	Algtase 2020	2021	2022	2023	2024	2025	Allikas
Püsivabatahtlike osakaal elanikkonnast	26%	N/A	N/A	N/A	N/A	33%	Uuring „Vabatahtlikus tegevuses osalemine“
Püsiannetajate osakaal elanikkonnast	12% (2017)	X	X	X	X	20%	Annetamis-hoiakute uuring
Osakaal elanikest, kes tunnevad, et neil ei ole võimalust mõjutada ühiskonda (täiesti nõus ja pigem nõus)	48%	< 48%	< 48%	< 48%	< 48%	< 48%	Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring

Oodatava tulemuse saavutamiseks võtavad asutused seda arvesse oma teenuste kujundamisel. Programmis on kokku lepitud järgmised alatulemused, kuid osapooled võivad seada ka täpsemaid eesmärke või täiendavaid olulisi arendustegevusi ellu viia.

Olulised alatulemused perioodiks 2022–2025	Vastutaja	Seotud pooled	Programm, milles planeeritakse[48]
Analüüsitud ja uuendatud on sotsiaalainete õppekavasid demokraatia ja kodanikupädevustega	Haridus- ja Teadusministeerium		Üldhariduspro gramm
Koostatud on analüüs ja ettepanekud tervikliku kodanikuhariduse väljaarendamiseks	Siseministeerium	Haridus- ja Teadusministeerium, Kultuuriministeerium	
Sidustatud on noorsootöö, vabaühenduste, koolide ja ülikoolide tegevust kodanikuhariduses	Haridus- ja Teadusministeerium		Noortevaldkonna programm
Kogukonnapraktika programmi on levitatud koolides üle Eesti	Haridus- ja Teadusministeerium		Noortevaldkonna programm
Erinevaid töötajate vabatahtlikku tegevust soodustavaid meetmeid on tutvustatud ja levitatud tööandjate seas	Siseministeerium	Vabatahtlikke kaasavad organisatsioonid ja vabaühendused	
Silmapaistvad kodanikud on tunnustatud kodanikupäeva aumärgiga	Siseministeerium		
Aasta kodaniku aunimetus on välja antud	Kultuuriministeerium		Lõimumisprogramm
Vabatahtlikke, nende tegevusi ja vabaühendusi on tunnustatud üleriigiliselt ja maakondlikult	Siseministeerium	Vabatahtlikke kaasavad organisatsioonid ja vabaühendused	

[48] *Need on arengudokumendid, mille raames selle programmi elluviimist toetavad tegevused ja raha planeeritakse. Märgitud on vaid need teistes arengudokumentides planeeritavad alatulemused, mille saavutamata jätmisel jääksid käesoleva programmi eesmärgid saavutamata, ja mille puhul on seetõttu vaja teha enam koostööd.*

Vabatahtlikku tegevust ja annetamist on mängustatud[49], sh arendatud vabatahtliku tegevuse infoportaali	Siseministeerium		
Suurendatud on muukeelsete elanike valmisolekut osaleda kodanikuühiskonnas	Siseministeerium	Kultuuriministeerium	Lõimumisprogramm
Suurendatud on vabaühenduste valmisolekut muukeelsete elanike kaasamiseks vabatahtlikena	Siseministeerium	Kultuuriministeerium	Lõimumisprogramm
Analüüsitud on võimalusi vabatahtliku tegevuse arvestamiseks asendusteenistuses	Siseministeerium	Kaitseministeerium, Sotsiaalministeerium	
Vabaühenduste püsivabatahtlike ja liikmete kaasamise mudeleid on uuendatud ning levitatud vabaühenduste seas	Siseministeerium		
Vabatahtlikus tegevuses ja annetamiskampaaniates osalemist kui meeskonnatöö vormi on levitatud tööandjate seas	Siseministeerium		
Vabatahtliku tegevuse õiguslike takistuste (sh kindlustamist puudutav) analüüs ja ettepanekud on koostatud	Siseministeerium	Rahandus-ministeerium, Sotsiaalministeerium	
Annetamise kogemusi on jagatud ja annetuste kogumise oskusi arendatud	Siseministeerium		
Ettevõtete ja investorite annetuste soodustamiseks on tehtud maksupoliitika muutmise analüüs ja sõnastatud ettepanekud	Siseministeerium	Rahandus-ministeerium	
Annetusi koguvatele vabaühendustele on pakutud tuge ja nõustamist	Siseministeerium		

[49] *Mängustamine on mänguelementide kasutamine mittemängulises keskkonnas. Enamasti on mängustamise eesmärgiks suurendada osalejate motivatsiooni ja aktiivsust.*

Oodatav tulemus 1.2: Võimekad ja hoolivad kogukonnad

Probleemide ja olukorra kirjelduse kokkuvõte

Kohalikes omavalitsustes ei kaasata ega võimestata kogukondi süsteemselt ja igapäevaselt

14% inimesi peab oluliseks lasta elanikel kaasa rääkida riigiasjades ja kaitsta sõnavabadust

Riiklikult ei ole seni kogukondade võimestamisega süsteemselt tegeletud

Programmi tegevuse oodatav tulemus ehk eesmärk 1.2

Võimekad ja hoolivad kogukonnad	**Oodatavat tulemust aitavad oma teenuste kaudu saavutada järgmised asutused** *(ei planeeri oma teenuste raha selles alaprogrammis):* **Siseministeerium,** *Maaeluministeerium, Sotsiaalministeerium, Rahandusministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Kultuuriministeerium*
	Võimekuse oodatava tulemuse saavutamise vahendid: RE

Mõõdikud programmi tegevuse oodatava tulemuse täitmise hindamiseks

Mõõdiku nimi	Algtase 2020	2021	2022	2023	2024	2025	Allikas
Rahulolu elanike kaasamisega kohalikus omavalitsuses (pigem rahul ja väga rahul)	38%	> 38%	> 38%	> 38%	> 38%	> 38%	Rahandus-ministee-riumi tellitud rahulolu-uuring

Oodatava tulemuse saavutamiseks võtavad asutused seda arvesse oma teenuste kujundamisel. Programmis on kokku lepitud järgmised alatulemused, kuid osapooled võivad seada ka täpsemaid eesmärke või täiendavaid olulisi arendustegevusi ellu viia.

Olulised alatulemused perioodiks 2022–2025	Vastutaja	Seotud pooled	Programm, milles planeeritakse [50]
Linnaliste asumiseltside ja külaseltside tegevus on toetatud	Maaeluministeerium, Rahandusministeerium, Siseministeerium		Põllumajanduse ja Kalanduse arengukava 2030, Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020
(Peresõbralikud) kogukonnad on esile tõstetud ja tunnustatud	Siseministeerium	Sotsiaalministeerium	
Kogukondades on katsetatud uusi osalemisvõimalusi, rakendatud ja levitatud on kogukonnaprojekte	Siseministeerium	Maaeluministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium	
Kogukonnakoordinaatori profiiliga ametikoht on loodud igasse maakonda	Siseministeerium	Rahandus-ministeerium	Ida-Virumaa puhul Ida-Viru programm 2021–2030

[50] *Need on arengudokumendid, mille raames selle programmi elluviimist toetavad tegevused ja raha planeeritakse. Märgitud on vaid need teistes arengudokumentides planeeritavad alatulemused, mille saavutamata jätmisel jääksid kodanikuühiskonna programmi eesmärgid saavutamata, ja mille puhul on seetõttu vaja teha enam koostööd.*

Parimad põlvkondadevahelised ja kogukondade aktiviseerimise koostöövormid on kaardistatud ja levitatud kogukondades	Siseministeerium	Sotsiaalministeerium, Kultuuriministeerium	
Analüüsitud on õigusakte ning sõnastatud ettepanekud kohaliku tasandi algatuse tegutsemise lihtsustamiseks	Siseministeerium	Rahandus-ministeerium	
Hoolivust suurendavad tegevused on kaardistatud ning analüüsitud võimalusi neid levitada	Siseministeerium		
Ellu on viidud idee- või esseekonkursse kogukondliku aktiivsuse edendamiseks	Siseministeerium		
On koostatud ülevaade ja kogukondlike algatuste ühisrahastusvõimalustest ja neid analüüsitud	Siseministeerium		
Analüüsitud ja laiendatud on kogukondliku lähenemise (CLLD[51], kaasav eelarve) kasutamise võimalusi riigieelarveliste toetuste jagamiseks	Rahandus-ministeerium	Ministeeriumid	Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020
Tagatud on nõustamisteenus juriidilise vormita tegutsevatele kodanikualgatustele	Siseministeerium		
Jätkatud on väärikate ülikooli vm vanemaealiste kooskäimiskohtadega koostööd ühistegevuse leidmiseks	Haridus- ja Teadus-ministeerium		Täiskasvanuhariduse programm
Kohalikul tasandil on arendatud noorte osalust	Haridus- ja Teadus-ministeerium	KOVid	Noortevaldkonna programm
Arukate külade (*smart villages*)[52] algatust on levitatud kogukondades	Maaeluministeerium		Põllumajanduse ja Kalanduse arengukava 2030 elluviimiseks suunatud programm
Nn ühiskondliku aktiivsuse kooli katseprojekt on Ida-Virumaal korraldatud	Siseministeerium		

[51] *CLLD (ingl community led local development) on kohaliku arengu kogukondlik juhtimine.*
[52] *Arukas küla on kombinatsioon digitaalsusest, mobiilsusest, innovatsioonist ja kohapealsete väärtuste parimast kasutamisest. Vt lisa https://www.maainfo.ee/index.php?article_id=6554&page=3265&action=article&*

Oodatav tulemus 1.3: Võimekad vabaühendused ja sotsiaalsed ettevõtted

Probleemide ja olukorra kirjelduse kokkuvõte

1/3 MTÜ-dest on rohkem kui kolm rahastamisallikat

Juriidiliste isikute tehtud annetuste summa ei ole eri aastatel kasvanud

Omatulu teenivaid MTÜ-sid oli 2017. aastal 57%

Palgalisi töötajaid on 36% MTÜ-del ja see on aastatega veidi kasvanud

Otsuste tegemisse kaasamine ei ole piisavalt võimaldatud, huvirühmade oskus osaleda on kasin

Programmi tegevuse oodatav tulemus ehk eesmärk 1.3

Võimekad vabaühendused ja sotsiaalsed ettevõtted	**Oodatavat tulemust aitavad oma teenuste kaudu saavutada järgmised asutused** (*ei planeeri oma teenuste raha selles alaprogrammis*): **Siseministeerium,** *Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Rahandusministeerium, Justiitsministeerium*
	Võimekuse oodatava tulemuse saavutamise vahendid: RE

Mõõdikud programmi tegevuse oodatava tulemuse täitmise hindamiseks

Mõõdiku nimi	Algtase 2020	2021	2022	2023	2024	2025	Allikas
Vabaühenduste panus SKP-sse	2%	2%	2%	2%	2%	2%	Majandusaasta aruanded
Sotsiaalsete ettevõtete müügitulu	45,6 mln € (2018)	täpsustub					Majandusaasta aruanded

Oodatava tulemuse saavutamiseks võtavad asutused seda arvesse oma teenuste kujundamisel. Programmis on kokku lepitud järgmised alatulemused, kuid osapooled võivad seada ka täpsemaid eesmärke või täiendavaid olulisi arendustegevusi ellu viia.

Olulised alatulemused perioodiks 2022–2025	Vastutaja	Seotud pooled	Programm, milles planeeritakse [53]
Korraldatud on üleriigilisi ja piirkondlikke projektikonkursse organisatsioonide võimekuse parandamiseks	Siseministeerium		
Korraldatud on kodanikuühendusi toetavaid tugitegevusi (sündmused, koolitused, tunnustamised, teavitustegevused)	Siseministeerium		
Vabaühenduste juhtide järelkasvu programm on ellu viidud maakondlikul ja üleriigilisel tasandil	Siseministeerium	Avatud Eesti Fond ja Vabaühenduste Liit (Aktiivsete Kodanike Fond)	
Kvaliteedimärgise „Vabatahtliku sõber“ arenguprogramm on ellu viidud	Siseministeerium		

[53] *Need on arengudokumendid, mille raames selle programmi elluviimist toetavad tegevused ja raha planeeritakse. Märgitud on vaid need teistes arengudokumentides planeeritavad alatulemused, mille saavutamata jätmisel jääksid kodanikuühiskonna programmi eesmärgid saavutamata, ja mille puhul on seetõttu vaja teha enam koostööd.*

Toetusmeetmetes on katsetatud ja kasutatud uudseid lahendusi (ettevõtlus- või äriinkubaatorid, koosloome, disainmõtlemine, osalev või kaasav rahastamine, sektorite koostöö)	Siseministeerium		
Pakutud on konsultatsiooni- ja nõustamisteenust, sh ärimentorlust vabaühendustele ja sotsiaalsetele ettevõtetele	Siseministeerium		
Ellu on viidud kodanikuühenduste nõustajate kvalifikatsiooni parandavaid tegevusi	Siseministeerium	Majandus- ja Kommunikatsiooni-ministeerium	
Välja on töötatud ja katsetatud vabaühenduste ja sotsiaalsete ettevõtete jätkusuutlikkust toetavaid finantsinstrumente (näiteks eritingimustel või soodsad laenud)	Siseministeerium	Majandus- ja Kommunikatsiooni-ministeerium	
Ühiskondliku mõju osakute (*social impact bonds*) kasutamine jm eraraha kaasamise viisid on Eestis rakendatud	Siseministeerium	Rahandus-ministeerium	
Loodud on ligipääs mõjust lähtuva juhtimise (digitaalsetele) tööriistadele ja koolitustele, et suurendada tõenduspõhiste meetodite kasutamist	Siseministeerium		
Ühiskondlike probleemide mõju hindamise katseprojektiga on algust tehtud	Siseministeerium	Justiitsministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooni-ministeerium	
Sotsiaalse ettevõtluse mõiste on täpsustatud, juriidilised takistused analüüsitud ja ettepanekud nende lahendamiseks sõnastatud	Siseministeerium	Justiitsministeerium	
Korraldatud on noortele mõeldud sotsiaalse ettevõtluse arenguprogrammid järelkasvu loomiseks	Siseministeerium		
Korraldatud on sotsiaalsete ettevõtete ühiskondliku mõju tuntust tõstvaid tegevusi	Siseministeerium		
Valdkondlik statistika ja muud vabaühendusi ja sotsiaalseid ettevõtteid puudutavad andmed on kogutud, analüüsitud ja avalikustatud	Siseministeerium		

Oodatav tulemus 1.4: Läbipaistev ja kaasav poliitika kujundamine

Probleemide ja olukorra kirjelduse kokkuvõte

Eesti vabaühenduste huvikaitsevõimekus on hea võrreldes piirkonna teiste organisatsioonidega, ent see on püsinud viimased viis aastat muutumatuna

Vabaühenduste riigieelarveline rahastamine ei ole piisavalt läbipaistev, mõjus ega kõigile võimalik

Poliitikakujundamisse kaasamine on tihti formaalne ja selleks ei anta piisavalt aega

Programmi tegevuse oodatav tulemus ehk eesmärk 1.4

Läbipaistev ja kaasav poliitika kujundamine	**Oodatavat tulemust aitavad oma teenuste kaudu saavutada järgmised asutused** (*ei planeeri teenuste raha selles alaprogrammis*): **Siseministeerium,** *Riigikantselei, ministeeriumid*
	Võimekuse oodatava tulemuse saavutamise vahendid: RE

Mõõdikud programmi tegevuse oodatava tulemuse täitmise hindamiseks

Mõõdiku nimi	Algtase 2020	2021	2022	2023	2024	2025	Allikas
Rahulolu elanike kaasamisega kohalikus omavalitsuses (pigem rahul ja väga rahul)	38%	> 38%	> 38%	> 38%	> 38%	> 38%	Rahandus-ministee-riumi tellitud rahulolu-uuring

Oodatava tulemuse saavutamiseks võtavad asutused seda arvesse oma teenuste kujundamisel. Programmis on kokku lepitud järgmised alatulemused, kuid osapooled võivad seada ka täpsemaid eesmärke või täiendavaid olulisi arendustegevusi ellu viia.

Olulised alatulemused perioodiks 2022–2025	Vastutaja	Seotud pooled	Programm, milles planeeritakse [54]
Kaardistatud on kodanikuühiskonna kaasamise hetkeolukord KOV tasemel	Siseministeerium		Avatud valitsemise partnerluse tegevuskava
Suurendatud on ministeeriumites töötavate kaasamiskoordinaatorite rolli ja kompetentsi	Riigikantselei		Riigikantselei programm (väljatöötamisel)
Parendatud on huvikaitseorganisatsioonide võimekust huvikaitsetegevusi ellu viia ja üldhuvidesse panustada	Siseministeerium		
Kaardistatud ja analüüsitud on vaba-ühenduste rahastamist ministeeriumites ja KOV-ides ning rahastajate tegevuse vastavust rahastamise korrale	Siseministeerium	Kõik ministeeriumid	
Kaardistatud ja analüüsitud on strateegilise partnerluse mõistet ja kasutusel olevaid eri vorme ministeeriumites ja KOV-ides	Siseministeerium		

[54] Need on arengudokumendid, mille raames selle programmi elluviimist toetavad tegevused ja raha planeeritakse. Märgitud on vaid need teistes arengudokumentides planeeritavad alatulemused, mille saavutamata jätmisel jääksid kodanikuühiskonna programmi eesmärgid saavutamata, ja mille puhul on seetõttu vaja teha enam koostööd.

Korraldatud on strateegilise partnerluse koolitusi ja nõustamisi vabaühendusi rahastavatele ministeeriumite, allasutuste ja KOV-ide töötajatele	Siseministeerium		
Vabaühenduste rahastamiskeskkonna andmebaas on igal aastal uuendatud	Siseministeerium		
Uuendatud ja levitatud on ühenduste rahastamise juhendmaterjali ministeeriumite, allasutuste ja kohalike omavalitsuste töötajatele	Siseministeerium		
Edendatud on vabaühenduste rahastajate koostööd	Siseministeerium		
Kaardistatud on kodanikuühiskonna rahastamispraktikad kohalikul tasandil ja neid on analüüsitud	Siseministeerium		
Vabaühenduste ümarlaua tööga on alustatud ja on avatud taotlusvoor koosloomeprojektide elluviimiseks	Siseministeerium		Ida-Virumaa puhul Ida-Viru programm 2021–2030

Programmi tegevus 2: Usuvabaduse tagamine

EESMÄRK: Võimekad usulised ühendused.

Usuvabaduse tagamise tegevus võtab arvesse ja rakendab teadmistepõhist poliitikat ning arvestab ühiskonnas toimuvate muutustega ja kohandab seniseid positiivseid praktikaid uuenevasse olukorda. Programmi tegevus hõlmab usulisi ühendusi puudutava poliitika väljatöötamist ja elluviimist, usulistele ühendustele eraldatud toetuste kasutamise üle järelevalve tegemist, usuelu küsimuste analüüsimist ning muude usuliste ühendustega seotud tegevuste korraldamist.

Oodatav tulemus 2.1: Võimekad usulised ühendused

Probleemide ja olukorra kirjelduse kokkuvõte

Usuliste ühenduste rolli tugevdamine kogukonnatöös vajab enam tuge ja tähelepanu

Eestis tegutseb umbes 500 usulist ühendust. Usulistest ühendustest enamik kuulub kirikutesse või koguduste liitudesse

2000. ja 2011. aasta rahvaloenduse järgi enamik kindlat usku omavaid inimesi olid rahvusvähemuste esindajad

Usuline radikaliseerumine ei ole praegu Eestis probleem, kuid viimaste aastate vältel on kohus tuvastanud terrorismi toetamist ja rahastamist

Programmi tegevuse oodatav tulemus ehk eesmärk 2.1

Võimekad usulised ühendused	Oodatavat tulemust aitavab oma teenuste kaudu saavutada Siseministeerium
	Võimekuse oodatava tulemuse saavutamise vahendid: RE

Mõõdikud programmi tegevuse oodatava tulemuse täitmise hindamiseks

Mõõdiku nimi	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Allikas
Usulistele ühendustele Siseministeeriumi eelarvest läbipaistvalt eraldatud ja sihipäraselt kasutatud toetuste määr	100% / 100%	100% / 100%	100% / 100%	100% / 100%	100% / 100%	100% / 100%	Sise-ministeerium

Olulised alatulemused perioodiks 2022–2025	Vastutaja
Riiklikke ja omavalitsusinstitutsioone on nõustatud Eesti religioonisituatsiooni küsimustes	Siseministeerium
Asjakohaste lepingute alusel on korraldatud kirikuvaradega seotud küsimusi	Siseministeerium
Usuühendusi on abistatud enesekorralduse teostamisel	Siseministeerium
Usuelu küsimused on analüüsitud ja üldistatud	Siseministeerium
Korraldatud on koolitused vaimulikele ja usulistele ühendustele (abielu sõlmimine, muinsuskaitse, võimekuse suurendamine)	Siseministeerium
Edendatud on usuühenduste koostööd	Siseministeerium
Osaletud on Vabariigi Valitsuse ja Eesti Kirikute Nõukogu ühishuvide saavutamiseks vajalike strateegiate väljatöötamises	Siseministeerium

4 Programmi juhtimiskorraldus ja programmi koostamisest

Programmi juhtimiskorraldus

Programmi **ajakohastatakse igal aastal riigieelarve koostamise käigus**, et tagada kooskõla riigi eelarvestrateegia ning riigi rahaliste võimalustega. Programmi **kooskõlastavad** programmi vastutaja ja see esitatakse **teadmiseks** või **arvamuse avaldamiseks** teistele programmi eesmärkidesse panustavatele pooltele.

Programmi kinnitab käskkirjaga valdkonna eest vastutav minister või ministrid pärast riigieelarve seaduse vastuvõtmist.

Programmi elluviimist koordineerib ja selle täitmise üle teeb järelevalvet Siseministeeriumi rahvastiku toimingute ja kodanikuühiskonna asekantsler.

Programmi elluviimises osalevad ministeeriumid ja programmi eesmärkidele kaasa aitavad ministeeriumid esitavad oma vastutusalas programmi **elluviimise kohta ülevaate või täpsustava info** Siseministeeriumile vastavalt kokkulepetele ja aruandlust reguleerivatele määrustele.

Programmi seosed teiste arengudokumentidega

Programmis kajastatakse ka nende asutuste vastutusi, kes oma teenuste raha siin programmis ei planeeri, kuid kelle konkreetse panuseta jääks programmis nimetatud eesmärk saavutamata. Laiemate tegevuste väljatoomine, mida ministeeriumid oma haldusalas ellu viivad, võimaldab luua valdkonnast terviklikumat arusaamist ja tõhustab koostööd. Programmi on lisatud viited teiste valitsemisalade arengudokumentidele.

Programmil on olulisim seos **„Noortevaldkonna arengukavaga 2021–2035“**, mille eesmärgid „noored on loov ja ühiskonda hoogsalt edasiviiv jõud – hariduse, kultuuri, majanduse, keskkonna ja teiste valdkondade edendamise nügijad ja eestvedajad“ ja „noorte õiguste kaitsmine riigis on järjepidev ning noorte aktiivne kodanikuosalus toetatud“ aitavad noori võimestada.

Samuti on programm seotud **„Siseturvalisuse arengukavaga 2020–2030“**, mis aitab kodanikuühiskonna eesmärkide saavutamisele kaasa vabatahtliku tegevuse populariseerimise, omaalgatuse suhtes positiivse hoiaku kujundamise ning kogukondliku lähenemisviisi juurutamise kaudu, ning **„Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukavaga aastani 2030“** , mille tegevussuund „Maa- ja rannapiirkonna areng“ aitab kaasa aktiivse kodanikuühiskonnaga seotud eesmärkide saavutamisele. Maa- ja rannapiirkonna arengu tegevussuuna eesmärkideks on seatud nimelt maapiirkondade elanikkonna aktiivsus ning maapiirkondades kasvav lisandväärtusega ettevõtlus.

Programmi koostamine

Kodanikuühiskonna programmi koostamisega alustati kevadel 2018 ning see koostati tihedas koostöös partneritega. Programmi koostamist nõustas juhtrühm, kuhu kuuluvad peale Siseministeeriumi järgmiste organisatsioonide esindajad: Kodanikuühiskonna Sihtkapital, Vabaühenduste Liit, Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik, Eesti Külaliikumine Kodukant, Haridus- ja Teadusministeerium, Kultuuriministeerium, Maaeluministeerium, Rahandusministeerium, Sotsiaalministeerium, Riigikantselei, MTÜ Maakondlikud Arenduskeskused, Balti Uuringute Instituut, Mõttekoda Praxis, Tallinna Ülikool, Tartu Ülikooli Sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE, Eesti Leader Liit, Junior Achievement ja Heateo Sihtasutus.

Programmi koostamiseks on toimunud järgmised kaasamistegevused:

aprill – mai 2018	tegevuskeskkonna ning aruteluseminarid
mai – august 2018	moodustati juhtrühm ja töörühmad, töötati läbi maakondlikud arengukavad ning telliti kaks uuringut
september – oktoober 2018	töögruppide kohtumised, et teha kindlaks lahendamist vajavad probleemid
november – detsember 2018	piirkondlikud mõttetalgud seitsmes paigas üle Eesti
november 2018 – mai 2019	töögruppide kohtumised lahendusteede leidmiseks, selgusid kahe uuringu tulemused
september 2019	programmi avalikustamine ja avalik arutelu
detsember 2019 – märts 2020	programmi tegevuste kahepoolsed arutelud
aprill 2020	programmi kooskõlastamine ministeeriumite ja partneritega
juuni 2020	programmi lõplik kooskõlastamine programmi juhtrühmas ja EKAK ühiskomisjonis
juuli 2020	Programmi aastate 2021–2024 kinnitamine Siseministeeriumis

Lisainfo

www.siseministeerium.ee/sidest2030

SISEMINISTEERIUM